

EEN DOORN IN HET VLEES. Toespraak in de KGII-viering d.d. 19 mei 2001

door Jurjen Beumer

1.

Hoe nou te beginnen vanavond? Zijn we allemaal niet in de rouw om Bart Postma, zo vers is het nog, zo onwezenlijk en toch ook echt waar, bizar is het. Zijn we allemaal niet met onze gedachten bij Sophia en Ago? Het zal je maar gebeuren, je kind verliezen ... en het is gebeurd! Wreed, meedogenloos, bruto. God waartoe zijn uw mensen in staat! In de kerk en op de begraafplaats afgelopen donderdag, samen in verdriet bij elkaar, woelen ook al die andere namen door je hoofd ... je ziet ze zo weer voor je; die heeft een kind verloren, die is te veel te vroeg overleden, die, wat heeft zij moeten lijden ...! ik, jij, hoe houden we het vol ...?!

Wij op dit uur, op deze dag, hier bijeen, deze gemeente ... wat hebben we ongelooflijk veel troost en bemoediging nodig, elke dag opnieuw. Troost en bemoediging om de reis van ons leven vol te houden, om het visioen vast te houden, om de droom van vrede en recht te blijven dromen, om aan ons gemeente-zijn plezier te beleven, voorbij alle kommer en kwel.

2.

Vanavond laten we ons die bemoediging aanreiken door de apostel Paulus. Jullie zullen de komende weken nog veel meer over hem horen. Hij was een hartstochtelijk mens, begeesterd om de boodschap van bevrijding uit te dragen. Ook een fel mannetje, met een scherpe pen. Altijd op reis in Klein-Azië (het huidige Turkije) en in Griekenland om daar mensen voor de zaak van Jezus te vinden en te winnen. Een Jood was hij, een Jood niet uit het Joodse land, maar uit de diaspora. Een Jood die fanatiek vocht tegen de eerste joodse volgelingen van de rabbi uit Nazareth, maar in zijn Damascus-ervaring verblind werd door God zelf en toen pas echt leerde zien. In het bijbelboek Handelingen kunt u dat allemaal lezen.

3.

[De teksten waarover we spreken zijn brieven, geschreven aan gemeentes die Paulus zelf stichtte: aan Rome, aan Efeze, aan Filippi, aan Corinthe. Let wel, brieven. Paulus ging in op concrete vragen van gemeente-leden, vragen die hem misschien ook via brieven bereikt hebben, maar die helaas niet bewaard zijn gebleven. De eeuwen door is uit deze brieven heel veel theologie gesmeed, veel leerstelling ook; Paulus zou in zijn brieven willen zeggen hoe het geloof in elkaar zit. Nu is dat zeker aan de orde, maar er is momenteel veel meer aandacht voor de context van zijn brieven, wàt hij zei, waar en tegen wie, en ook wat voor man hij eigenlijk was, wat zijn mission statement was, zijn 'drive'. Je kunt dan niet meteen alles wat er staat tot geloofsregel of dogma verheffen. Zeer oude documenten zijn het, uit de vijftiger jaren van de christelijke jaartelling en ouder dan de evangeliën. Samen met de vier evangeliën vormen ze het grootste gedeelte van het Nieuwe Testament. Aan Corinthe schreef Paulus een aantal brieven, ze zijn aan elkaar geplakt (en soms in een merkwaardige volgorde) tot de ons bekende twee brieven, 1 en 2 Corinthiërs. Ons stuk van vanavond is een deel van een aparte brief, de zogenaamde 'tranenbrief', en is als laatste deel toegevoegd aan 2 Corinthiërs. We hebben hoofdstuk 12 gekozen omdat Paulus daarin heel persoonlijk wordt en ook omdat de context van de stad Corinthe interessant is.]

4.

Corinthe was een grote havenstad in die dagen en vervulde een centrumfunctie voor de hele zuidelijke regio. Het was een stad vol 'wijsheid' van allerlei goden en religies, vol wijsgeren en goeroes, vol prachtige tempels met indrukwekkende rituelen. De godin Afrodite werd vereerd en de tempelprostitutie hoorde daar bij. [Op een bepaalde manier sloeg de boodschap van Paulus aan, zowel bij welgestelde mensen als bij mensen die het minder ging. Waarom dat zo was, waarom deze grieks-hellenistische mensen met hun rijke cultuur overgingen naar een ander, nieuw geloof? Waarschijnlijk vanwege de *eenvoud* van dat nieuwe Jezus-verhaal, ook de *vrijheid* die er ontstond

omdat je je religieus niet meer aan alle kanten hoefde waar te maken. In religies, of ze nu oud zijn of nieuw, zit veel moeten en dwang; in 'evangelie' zit eenvoud en vrijheid, maar vooral ook inzet voor de ander; het gaat niet louter om jezelf en je religieuze prestaties. Zo ontstonden door Paulus prediking overal kleine basisgroepjes, huisgemeentes. Ze trokken weg uit de overbekende, knellende religiositeit en kerkelijkheid. Ze zongen liederen, *'als vrijheid was wat vrijheid lijkt'* en *'hoe ver te gaan en of er wegen zijn'*. Paulus was hun voorganger, vol vuur en charisma, maar ook een eigennuttig mens. Hij vond van zichzelf dat hij niet zo goed sprak, hij was opvliegerig en zette zaken soms heel scherp aan. Op de vragen die men hem stelde gaf hij dikwijls rake antwoorden, meestal per brief, omdat hij alweer in een andere stad bezig was met zijn prediking.]

Wie de brieven aan Corinthe leest, krijgt gemeenteleden voor ogen die enerzijds bevlogen zijn door het nieuwe geloof van Jezus, maar, hoe kan het ook anders, nog helemaal vastzitten aan hun oude (heidense) gewoontes. Daar zitten ze mee in de maag en ze leggen het voor aan Paulus. Paulus, hoe moet dat nu met het eten van offervlees uit die tempels dat ze op de markt verkopen, mogen we dat nu wel of niet eten? Paulus, die tempelprostitutie, onze seksualiteit, het huwelijk, de relatie man/vrouw, zeg daar eens wat over vanuit het perspectief van het Jezus-verhaal? Paulus, onze relatie met de joods-christelijke gemeente in Jeruzalem en onze collecte voor hen, hoe zit dan in elkaar, wat zijn de afspraken? Überhaupt Paulus, wij gelovigen uit de heidenen en de christen geworden joden en hun gemeentes, hoe zit dat tussenbeide? Paulus, die cultische maaltijden in de tempel en onze maaltijd van de Heer, onze eucharistie, wat is het verschil?

En Paulus, joods schriftgeleerde en hartstochtelijk navolger van Jezus legt uit, probeert richting te geven, doet een poging deze gemeente voor te gaan. De ene keer schrijft hij mild, de andere keer stevig en vermanend.

5.

En tot vandaag de dag gaat het net zo in de christelijke gemeente, kwam al lezend steeds bij me boven. Net zoals de mensen van Corinthe toen, hebben ook wij in onze huidige culturele context talloze vragen. Zullen we ze aan Paulus (of een andere grote voorganger) voorleggen? Paulus, wat moeten we aan met de toename van kennis op medisch vlak; de euthanasie, de pil van Drion, gaan we daar goed mee om? Paulus, de asielzoekers, de nieuwe vreemdelingenwet, zeg jij er eens wat van in het licht van het verhaal van bevrijding? Paulus, onze geldcultuur, elk uur een beursbericht, opties en fondsen, zitten we nog wel op het goede spoor? Paulus, de diepe vragen van de ziel, een kind verloren, een ziekte, de onvermijdelijke dood, wil jij ons daar in helpen, wil jij ons 'geloof, hoop en liefde' voorhouden, wil jij ons Jezus zelf brengen?

Zulk soort vragen, anders in context, maar gelijk in essentie. Vragen naar geluk, wijsheid, schoonheid. Vragen naar de drie grote universalia: het ware, het goede en het schone. Vragen naar die Ene in ons midden, onze Schepper, onze Minnaar.

6.

Maar dan, als door een wesp gestoken, hoort Paulus dat er tijdens zijn afwezigheid allerlei partijenschappen in de gemeente zijn ontstaan. Andere leraren hebben onder zijn duiven geschoten, 'schijn-apostelen' noemt hij ze (11,13). Wat hebben ze gedaan? Wat prediken ze dat ze de gemeente-leden in de war brengen, maar ook medestanders krijgen? Historisch is het niet helemaal goed na te gaan. Maar aan een bepaald, door Paulus veelgebruikt woord kunnen we er een beetje achter komen, ze roemen. *Roemen* wil zoveel zeggen als, 'je er op laten voorstaan', 'snoeven', 'zich beroemen op', 'claimen' 'dwepen'. Deze tegenstanders van Paulus zijn religieuze dwepers. Ze prijzen een gemakkelijk evangelie aan, goedkope genade. Ze gebruiken alle woorden die Paulus ook gebruikt, maar halen er de angel uit. Ze staan zich voor op hun religieuze ervaringen, ze pronken ermee: zij hebben de Geest en de anderen hebben 'slechts' het geloof. Zij worden als het ware rechtstreeks door de Heer aangesproken, anderen hebben het gevoel dat ze achterblijven als ze die ervaring òòk niet hebben meegemaakt. Ik overdrijf als ik ze vergelijk met hedentendage, met mensen die 'in de Heer' zijn en van daaruit anderen bestoken dat ook zij hetzelfde moeten ervaren, u kent ze. Of verlichte newagers die een rechtstreeks lijntje met 'het Hogere' schijnen te hebben, dat 'voelt zo goed', 'ik ben zò gegroeid!', u kent ze. Of mensen die almaar schrijven over spiritualiteit en mystiek, laat ik mijzelf ook maar kritiseren!

Echt, ik wil niet negatief doen, ik wil hen best geluk wensen met hun 'wijsheid', ik wil ook zeggen dat het bij ons dikwijls lauw is, flauw en futloos en dat we best wat extase kunnen gebruiken, maar toch, al die dweperij, al dat roemen, dat kan buitenkant zijn en ons van de zaak af houden waarom het gaat. En exact daarom klimt Paulus in de pen, als hij hoort dat deze dwepers zijn gemeente in Corinthe verleiden. Buitengewoon furieus schrijft hij dan de 'tranenbrief' waarvan de laatste drie hoofdstukken bewaard zijn gebleven (als slot van de tweede Corinthe-brief).

7.

'Roemen hè! (ik paraphraseer) Jullie denken zeker dat ik geen religieuze ervaring heb gehad hè.' Paulus gaat zich verdedigen. 'Gezichten en openbaringen, ik ken ze ook, misschien wel meer en dieper dan jullie. Nooit ben ik er over begonnen, want het dient nergens toe (12,1), maar nu jullie mij in het nauw drijven, okay..' En Paulus laat zich meeslepen, en wij leren hem kennen. Heel kwetsbaar stelt hij zich op. Hij spreekt in de derde persoon als hij het over zichzelf heeft, zo'n moeite heeft hij met het snoeven en opscheppen over zulke persoonlijke ervaringen, die horen bij jezelf te zijn, en zeker mag je er anderen niet mee om de oren slaan. 'Ik ken een mens in Christus, veertien jaar is het geleden ...' (12,2) En Paulus vertelt hoe hij buiten het lichaam om in 'de derde hemel' is geweest. De derde hemel is de plek waar naar antiëk besef de hoogste hemel (of het paradijs) is, waar de mensen van God na hun dood zullen zijn. Dààr heeft Paulus dus een glimp van mogen opvangen tijdens een hevige, religieuze ervaring. Het lijkt of hij zeggen wil dat de ervaringen van zijn tegenstanders daarbij verbleken, zo van, nu jullie weer! Maar hij bedwingt zich door zichzelf niet tot roemen en opscheppen op te zwiepen. Sterker nog, ook al zou hij willen, het roemen en dwepen is hem onmogelijk gemaakt omdat er iets anders in zijn leven is dat hem dat belet. En dan spreekt hij die raadselachtige woorden over 'de doorn in het vlees'. 'Ook is er, want anders zouden die buitengewone ervaringen mij verwaand maken, een doren in mijn vlees gestoken, als een bode van de satan die mij moet afranselen.' (12,7)

Er zijn veel verklaringen voor deze doorn. Er lijkt overeenstemming te bestaan over het feit dat Paulus hier melding maakt van zijn epilepsie, dat hij leed aan een vallende ziekte (Den Heyer, 'maar zeker is ook dat niet.' 59). Ik vind zelf de overdrachtelijke verklaring wel aardig die zegt dat die doorn in het vlees duidt op een soort heftige emotioneel-psychische aanslag/depressie die hem zo nu en dan zeer pijnlijk treft (afranselt), om hem eraan te herinneren dat hij eens Christus en zijn gemeente vervolgd heeft; dat dus deze 'doorn in het vlees' hem het bij het ambt van apostel moet houden en hem behoedt voor roemen en opscheppen over allerlei mooie religieuze ervaringen (Lüthi, 181). Ons

bijbelgedeelte sluit dan af met de befaamde Paulus-woorden, 'Je hebt genoeg aan mijn genade', andere vertaling 'mijn genade is u genoeg.'

8.

Wat er ook op je levensweg gebeurt, met die genade van Godswege moet je het doen; die genade, die diepe belangstelling van God voor jou is veel belangrijker dan wat jij van jou uit in de richting van God voelt, ervaart en denkt. Jouw wijsheid en wereldwaan is niet interessant, daar loop je toch in vast; al die vragen waar je geen antwoord op krijgt, al die ongerijmdheden zoals deze week met Bart, nooit/never zul je er geheel mee in het reine komen. Ze zullen altijd bij je zijn, maar probeer ook, samen met anderen ze zo nu en dan van je af te gooien, laat ze niet steeds aan je kleven, want ze trekken je mee een nog groter donker gat in, duistere diepte, onderaards ongeluk.

Jij sterveling, jij kleingrote mens, je zult het moeten doen met je zwakheden, roem daar maar op, hou het daar maar bij. Gewoon het alledaagse gewone leven met zijn zorgen en verdriet, met zijn lach door de tranen, daar ligt je genade, daar is Christus zelf. In die ongewoon felle polemiek met zijn tegenstanders zijn zij het die het hogerop zoeken, en hij Paulus komt steeds lager uit, bij de menselijke zwakheden, bij de doorn in het vlees, bij Christus zelf. 'Want als ik zwak ben dan ben ik sterk.'(12,10)

U en ik, we hebben allemaal onze eigen doorn in het vlees, denk ik. Het is iets waar we geen raad mee weten, maar dat toch steeds opspeelt, het hoort bij ons, en vaak merken we pas bij het ouder worden dat we die zwakheid hebben.

Een stuk van je karakter kan het zijn, het maakt je tot wie je bent, je kracht is ook je zwakte, je wordt er soms radeloos van; die eeuwige onrust die knaagt, het zit diep in mijzelf.

Een aangeboren lichamelijk ongemak kan het zijn, je leeft er wel goed om, maar toch word je er steeds aan herinnerd, het is jouw doorn in het vlees. Zo kan ook onze seksualiteit een gesel worden, een verslaving, nog aangewakkerd door de huidige seks-cultuur.

Het kan iets zijn dat je is overkomen, ooit in een grijs verleden of pas geleden; die vrouw die ik deze week sprak, ze is alcoholiste en al lange jaren vrij van alcohol. Bij het ouder worden is de vraag naar drank weer toegenomen, de zucht naar alcohol is haar doorn in het vlees

Het kan te maken hebben met de gemeente waar je lid van bent en waar steeds weer allerlei conflicten uitbreken, je wilt niet weglopen want je houdt van die gemeente, maar intussen is ze jou wel tot een doorn in het vlees geworden.

Het kan te maken heb met je strijd in het geloof, je gevecht met God, het niet kunnen en het toch willen, hopen op het vertrouwen van God in jou, maar er zo zelden iets van ervaren. De bijbel staat vol met verhalen van deze mensen. U herkent het? Ook God kan een doorn in het vlees worden in plaats van louter genade.

Daarom lieve mensen, laten wij niet roemen op hoe fantastisch het allemaal wel niet is, maar roemen in al deze zwakheden. Ze zitten verstopt in onze biografie, ze liggen in onze bloedbaan, ze maken ons tot wie we zijn. Paulus bemoedigt ons. Blijf gericht, zegt-ie, op slechts één Naam, die naam-vol-genade is genoeg voor je. *'Als een woord zijt Gij gegeven/ als een nacht van hoop en vrees/als een pijn die ons geneest/als een nieuw begin van leven.'*